

BRONNEVERKENNING VAN DIE STREEK OOS-VRYSTAATSE GRENSGORDEL (2)

C. C. Eloff

In 'n vorige aflewering van *Contree* (no. 1, Januarie 1977) is melding gemaak van die noodsaaklikheid van voldoende gegewens vir 'n getroue en sinvolle rekonstruksie van die verlede van 'n bepaalde dorp of streek. Met hierdie bronneverkenning word primêr beoog om die navorser se moeilike taak enigszins te verlig, terwyl dit ook dien as 'n voorstudie tot 'n omvattende geskiedenis vir hierdie streek.

Volgens 'n voorlopige streekindeling van die RSA deur die Afdeling Streekgeskiedenis sluit die Oos-Vrystaatse Grensgordel (streek 14) die huidige landdrostdistrikte Clocolan, Ficksburg, Ladybrand, Rouxville, Smithfield, Wepener en Zastron in, en met hierdie bronneverkenning is daar gepoog om vas te stel watter gepubliseerde, ongepubliseerde, amptelike en nie-amptelike bronne op hierdie streek betrekking het.

Ten einde gegewens omtrent argivale materiaal te bekom, is navorsing in die Vrystaatse Argiefbewaarpark en die Nederduitse Gereformeerde Kerkargief in Bloemfontein gedoen, terwyl besoek ook gebring is aan die munisipale kantore, kerkkantore en skole binne die streek om te bepaal watter rekords beskikbaar is en of dit vir die *bona fide*-navorsers toeganklik is. Die resultate van hierdie navorsing het in die vorige uitgawe van *Contree* verskyn.

Die tweede gedeelte van die bronneverkenning bestaan uit gepubliseerde werke oor die geskiedenis van die Oranje-Vrystaat in die algemeen en dié van die Oos-Vrystaatse Grensgordel in die besonder. Dit sluit onder meer sekondêre bronne soos reisbeskrywings, biografieë, herinneringskrifte, lokale geskiedenis, amptelike en periodieke publikasies, verhandelinge, proefskrifte en artikels in koerante en tydskrifte in. Hoewel daar gesins op volledigheid aanspraak gemaak word nie en die bronnelys van tyd tot tyd aangevul sal moet word, word 'n redelike duidelike beeld tog geskep van die navorsingsterrein waarop die streekhistorikus hom moet begeef.

Aangesien die geskiedenis en vroeë ontwikkeling van dorpe in die Grensgordelstreek ten nouste met die geskiedenis van die eertydse Basoetoland verweef is, is heelwat werke wat op hierdie buurstaat betrekking het in die bronnelys opgeneem. Werke met 'n algemene strekking wat oor die Oranje-Vrystaat handel, is insgelyks opgeneem, daar dit die nodige agtergrond verskaf om die ontstaan en groei van dorpe en distrikte in die oostelike deel van die Vrystaat beter te begryp.

SEKONDÊRE BRONNE

Literatuur

Besondere

BOSCH, J.A. *Ladybrand 1867—1967*. Ladybrand, 1967.

CLOETE, J.H. en J.J.G. GROBBELAAR. *Geskiedkundige Clocolan 1906—1969*. Clocolan, 1969.

Feesuitgawe ter herdenking van die driehonderdjarige Van Riebeeckfeesviering: oorsig van die geskiedenis van Rouxville 1820—1952. Rouxville, 1952.

Feesuitgawe van die geskiedenis van Ladybrand ter herdenking van die driehonderdjarige Van Riebeeckfeesviering. Ladybrand, 1952.

FLEMMING, H.C.J. (opsteller). *'n Eeu van genade; eeufeesgedenkboek van die Nederduitse Gereformeerde kerk Ladybrand 1870—1970*. S.p., s.j.

Gedenkboek dertigjarige fees, Hobhouse 1913—1943. S.p., s.j.

Gedenkboek halfeeufees, Hobhouse 1913—1963. Wepener, 1963.

GERDENER, G.B.A. *Deur 'n eeu gelei; gedenkkrif by die eeufees van die (N.G.) gemeente Smithfield, O.V.S. (1848—1948)*. Smithfield, 1948.

HENNING, O. (samesteller). *Rouxville N.G. gemeente. Eeu van genade, 1870—1970*. Wepener, s.j.

HIGGO, G. (opsteller). *Vanstadensrust se wordingsgeskiedenis en ontwikkeling*. Bloemfontein, 1952.

JOOSTE, J.P. en G.C.P. VAN DER VYVER. *Die Gereformeerde kerk Ladybrand, 1872—1972*. S.p., s.j.

Jubileumfees (Zastron) van die Ned. Geref. gemeente Zastron, O.V.S., 1893—1943. S.p., s.j.

KAYSER, F. *Eeufeesalbum van die N.G. Kerk Wepener, 1870—1970*. S.p., s.j.

MARX, G.J.B. (red.) *Sekondêre skool Rouxville; eeufeesblad (1872—1972)*. Wepener, s.j.

McNEIL, J.H. *Jubilee souvenir of Rouxville 1863—1913*. Rouxville, 1913.

MORGAN, C.S. *Feestrede gehoude te Rouxville op den 24 sten Februarie 1879, bij gelegenheid van de viering van het vijf-en-twintigjarig bestaan van de vrijheid en onafhankelijkheid van den Oranjevrystaat*. Bloemfontein, 1879. Ds. Charles S. Morgan was die eerste leraar van die gemeente Rouxville (1873—1881).

OBERHOLSTER, J.J. *Wepener 1869—1969*. Bloemfontein, 1969.

PRINSLOO, A. *Die geskiedenis van Smithfield en die Caledonrivierdistrik 1819—1952*. Bloemfontein, 1955.

STOCKENSTRÖM, A. *Historiese oorsig van die (N.G.) gemeente Ficksburg, 1869—1957*. Bloemfontein, s.j.

STRAUSS, W.J.A. (opsteller). *Geskiedenis van die dorp en distrik Wepener 1869—1952: Feesuitgawe ter herdenking van die driehonderdjarige Van Riebeeckfeesviering*. Wepener, 1952.

UYS, C.J. *Rouxville (1863—1963) gesien teen die agtergrond van die geskiedenis van die Suidoostelike Vrystaat in besonder en van die Oranje-Vrystaat oor die algemeen*. Bloemfontein, 1963.

VAN DEN BERG, J.P. *'n Beknopte oorsig van die geskiedenis van die distrik Zastron 1823—1946*. Afgerol, Zastron, 1946.

VAN DER WALT, J.K. *'n Regionale studie van die distrikte Rouxville,*

Zastron en Wepener: die sogenaamde Verowerde Gebied. M.A.-verhandeling, U.O.V.S., 1963.

VAN RIJN, P.H. en A.H. KLOPPER. *Die geskiedenis van Ficksburg 1867—1967*. Senekal, 1967.

VAN TONDER, M.A. *Die geskiedenis van die onderwys van die Blankes op Wepener en distrik 1869—1910*. M.Ed.-verhandeling, U.O.V.S., 1959.

Algemene

AGAR-HAMILTON, J.A.I. *The native policy of the Voortrekkers; an essay in the history of the interior of South Africa, 1836—1858*. Cape Town, 1928.

BADENHORST, J.J. *The abandonment of the Sovereignty regarded as a natural outcome of the history of the territory between the Vaal and the Orange before 1854*. M.A. dissertation, UNISA, 1931.

BARKLY, F.A. *Among the Boers and Basutos, and with Barkly's Horse; the story of our life on the frontier*. Westminster, 1893. Toestande in die omgewing van Wepener gedurende die tagtigerjare van die negentiende eeu word onder meer beskryf.

BARLOW, T.B. *The life and times of president Brand*. Cape Town, 1972.

BARNARD, B.J. *'n Lewensbeskrywing van majoor Henry Douglas Warden*. Kaapstad, 1965. *Argiefjaarboek vir Suid-Afrikaanse geskiedenis* 11 (1), 1948.

BEAK, G. *The aftermath of war; an account of the repatriation of Boers and Natives in the Orange River Colony, 1902—1904*. London, 1906.

BECKER, P. *Hill of destiny; the life and times of Moshesh, founder of the Basotho*. London, 1969.

BEELAERTS VAN BLOKLAND, F.A.G. *De Oranje-Vrijstaat*. Amsterdam, s.j.

BENYON, J.A. *Basutoland and the High Commission, 1868—1884*. D.Phil. thesis, Oxford University, 1967.

BESTER, J.J.H. *Die ekonomiese ontwikkeling van die Oranje-Vrystaat, 1888—1899*. M.Com.-verhandeling, U.K.O.V.S., 1940.

BEUKMAN, B.I.S. *Die geskiedenis van onderwys in die Vrystaat voor en onmiddellik na Unie, 1898—1912*. M.Ed.-verhandeling, U.K.O.V.S., 1936.

BLINK, H. *De Zuid-Afrikaansche republieke en hare bewoners*. Amsterdam, 1890.

BOON, M.J. *The history of the Orange Free State*. London, 1885.

BOSCH, J.L. *Die lewe van Moshoeshoe; 'n studie oor die aanraking tussen Westerse beskawing en Bantoe-leierskap in Basoetoland*. M.A.-verhandeling, U.S., 1960.

BRADLOW, E. *The Cape government's rule of Basutoland, 1871—1883*. Johannesburg, 1969. *Archives year book for South African history* 31 (2), 1968.

BRAUER, A. *Der Oranje-Freistaat, 1854—1888*. Emsdetten, 1931.

BRILL, J. (opsteller). *Aardrijkskunde en geschiedenis van den Oranje-vrijstaat (voor schoolgebruik)*. Utrecht, 1884.

CALITZ, C.P. *Die onderwys van die meisie in die Oranje-Vrystaat*. M.Ed.-verhandeling, P.U.K. vir C.H.O., 1949.

CASALIS, E. *My life in Basutoland*. Cape Town, 1883.

Ladybrand, 1902: toneel tydens feesvierings in verband met die kroning van Eduard VII, koning van Engeland.

FOTO: TRANSVAALSE ARGIEFBEWAARPLEK. PRETORIA.

- CASSIDY, R.M. *Britain and Basutoland: a study of men and policies from the Gun War to the Anglo-Boer War*. Ph.D. thesis, University of California, Los Angeles, 1967.
- COETZEE, F. *Kommandant-Generaal J.I.J. Fick, 1816—1892*. M.A.-verhandeling, UNISA, 1948. Bevat belangrike inligting oor die ontstaan en vroeë geskiedenis van Ficksburg.
- COETZEE, P.F.R. *Die verdedigingstelsel van die Oranje-Vrystaat tot 12 Februarie 1869*. M.A.-verhandeling, UNISA, 1939.
- COLLINS, J.A. *The struggles of an infant state; being some glimpses into the history of the late Orange Free State Republic*. Cape Town, 1925.
- COLLINS, W.W. "Free Statia"; or, reminiscences of a lifetime in the Orange Free State, South Africa, from 1852 to the end of 1873. Bloemfontein, 1907.
- CONRADIE, H.L.N. *Lewensgeskiedenis van J.I.J. Fick, veroweraar van die Verowerde Gebied*. Ladybrand, 1927.
- DE KIEWIET, C.W. *British colonial policy and the South African republics, 1854—1872*. London, 1929.
- DE KOK, K.J. *Toen en thans; mededeelingen en beskouings omtrent de twee republieken in Zuid-Afrika*. Kaapstad, 1898. Hierdie werk is in 1904 in vertaalde vorm uitgegee onder die titel *Empires of the veld*.
- DE WET, G.C. *Die verhouding tussen die Oranje-Vrystaat en die Kaapholonie vanaf 1854 tot 1869*. M.A.-verhandeling, U.S., 1962.
- DU TOIT, J.H. *Die grondlegging en ontwikkeling van provinsiale, primêre en sekondêre onderuys vir blankes in die Oranje-Vrystaat gedurende die tydperk 1910 tot 1926*. D.Ed.-proefskrif, U.O.V.S., 1964.
- EALLES, M. *An annotated guide to the pre-Union government publications of the Orange Free State: 1854—1910*. M.A. dissertation, U.O.F.S., 1974.
- ELLENBERGER, D.F. en J.C. MACGREGOR. *History of the Basuto, ancient and modern*. London, 1912.
- ELOFF, C.C. *Die verhouding tussen die Oranje-Vrystaat en Basoetoland 1878—1884*. M.A.-verhandeling, U.O.V.S., 1976.
- EYBERS, G.W. (compiler). *Select constitutional documents illustrating South African history, 1795—1910*. London, 1918.
- FOURIE, L.J. *'n Ontleding van die landbou-ekonomiese struktuur in die Oranje-Vrystaat*. M.Com.-verhandeling, U.O.V.S., 1963.
- FOURIE, P.C. *Die administrasie van die Oranje-Vrystaat tot 1859*. Kaapstad, 1964. *Argiefjaarboek vir Suid-Afrikaanse geskiedenis* 26(2), 1963.
- FRASER, G. *Episodes in my life*. Cape Town, 1922.
- GEEN, M.S. *The influence of the missionaries on the history of Basutoland from 1833 to the annexation by the British government in 1868*. M.A. dissertation, UNISA, 1928.
- GERDENER, G.B.A. *Boustouwe vir die geskiedenis van die Nederduits-gereformeerde kerk in die Transgariëp*. Kaapstad, 1913.
- GERDENER, G.B.A. *Ons kerk in die Transgariëp: Geskiedenis van die Nederduits gereformeerde kerke in Natal, Vrystaat en Transvaal*. Kaapstad, 1934.
- GERICKE, F.W. *Die ontwikkeling van pos- en telegraafwese in die Oranje-Vrystaat, 1854—1886*. M.A.-verhandeling, U.O.V.S., 1968.
- GERMOND, R.C. (ed.) *Chronicles of Basutoland: A running commentary on the events of the years 1830—1902 by the French Protestant missionaries in Southern Africa*. Morija, 1967.
- GROBBELAAR, J.J.G. *Die verhouding tussen die Vrystaat en Basoetoland, 1854—1869*. M.A.-verhandeling, UNISA, 1934.
- GROBBELAAR, J.J.G. *Die Vrystaatse Republiek en die Basoetovraagstuk*. Kaapstad, 1965. *Argiefjaarboek vir Suid-Afrikaanse geskiedenis* 2 (2), 1939.
- GROBBELAAR, P.A. *Die finansies en belasting van die Vrystaatse Republiek gedurende die regering van presidente Hoffman en Boshof*. M.A.-verhandeling, U.K.O.V.S., 1936.
- GROBBELAAR, P.A. *Die ontstaan en ontwikkeling van die O.V.S. tot aan die einde van president Boshof se regering in 1859*. D.Phil.-proefskrif, U.S., 1941.
- HADLEY, P. (ed.) *Doctor to Basuto, Boer and Briton, 1877—1906: memoirs of dr. Henry Taylor*. Cape Town, 1972. Dr. Taylor was etlike jare lank op Ficksburg woonagtig.
- HATTINGH, J.L. *Trekke uit die Suid-Afrikaanse Republiek en die Oranje-Vrystaat, 1875—1895*. D.Phil.-proefskrif, U.P., 1975.
- HOFSTEDE, H.J. *Geskiedenis van den Oranje-Vrijstaat*. 's-Gravenhage, 1876.
- JACOBS, D.J. *Landbou en veeteelt in die Oranje-Vrystaat, 1864—1888*. Johannesburg, 1969. *Argiefjaarboek vir Suid-Afrikaanse geskiedenis* 32 (1), 1969.
- JACOBS, J.F. *Oranje, blanje, blou: die romantiek van die Vrystaatse dorpe*. Johannesburg, 1952. 'n Oorsig van die geskiedenis van Smithfield, Ladybrand en Wepener is onder meer opgeneem.
- KEANE, A.H. *The Boer states: land and people*. London, 1900.
- KEMP, S.W. *'n Beplanningstudie van die verstedeliking van die Oranje-Vrystaat*. D.Sc.-proefskrif, U.P., 1968.
- KIESER, A. *Die doeanekwessie tussen die Vrystaat en die Kaapholonie, 1848—1889*. M.A.-verhandeling, U.K.O.V.S., 1936.
- KLOK, J. *De Boeren-republieken in Zuid-Afrika: Hun ontstaan, geschiedenis en vrijheidsoorlogen*. Utrecht, 1901.
- KRIEL, J.D. *Die verhouding tussen kerk en staat in die Republiek van die Oranje-Vrystaat (1854—1902)*. Elsiesrivier, 1953. *Argiefjaarboek vir Suid-Afrikaanse geskiedenis* 16 (1), 1953.
- LAGDEN, G. *The Basutos; the mountaineers and their country*. 2 volumes. London, 1909.
- LAMPRECHT, G.J. *Die ekonomiese ontwikkeling van die Vrystaat van 1870—1899*. D.Phil.-proefskrif, U.S., 1954.
- LINDE, A.A. *Die geskiedenis van die onderuys in die Oranje-Vrystaat met spesiale verwysing na die ontwikkeling van moedertaalonderuys*. D.Ed.-proefskrif, U.S., 1938.
- LUBBE, J.J. *Die ontstaan en ontwikkeling van onderuyswetgewing in die Oranje-Vrystaat 1884—1899*. M.Ed.-verhandeling, UNISA, 1942.
- MACMILLAN, W.M. *Bantu, Boer and Briton; the making of the South African native problem*. London, 1929.
- MALAN, J.H. *Die ophoms van 'n republiek; of, die geskiedenis van die Oranje-Vrystaat tot die jaar 1863*. Bloemfontein, 1929.
- MALAN, P.S. *Onderuys in die Oranje-Vrystaat, 1854—1874*. M.Ed.-verhandeling, U.K.O.V.S., 1943.
- MALAN, P.S. *Openbare onderuys vir Blankes in die Oranje-Vrystaat, 1874—1899*. D.Ed.-proefskrif, P.U. vir C.H.O., 1951.
- MALAN, P.S. *Die verhouding van die Oranjerivier-Soewereiniteit tot die Nie-Blankes binne en op sy grens*. M.A.-verhandeling, U.K.O.V.S., 1941.
- MALHERBE, E.G. *Education in South Africa 1652—1922; a critical survey of the development of educational administration in the Cape, Natal, Transvaal and Orange Free State*. Cape Town,

- 1925.
- McRAE, J.F. (ed.). *The Orange Free State; its pastoral, agricultural and industrial resources*. London, ca. 1912. Die vroeë geskiedenis, landbou, veeteelt en handel van o.m. die volgende distrikte word behandel: Ladybrand, Ficksburg, Smithfield, Rouxville en Wepener.
- MIDGLEY, J.F. *The Orange River Sovereignty, 1848—1854*. Parow, 1950. *Archives year book for South African history* 12 (2), 1949.
- MOHAPELOA, J.M. *Government by proxy: ten years of Cape Colony rule in Lesotho, 1871—1881*. Morija, 1971.
- MOLL, J.C. *Francis William Reitz en die Republiek van die Oranje-Vrystaat*. D.Phil.-proefskrif, U.O.V.S., 1968.
- MOORREES, A. *Die Nederduitse gereformeerde kerk in Suid-Afrika, 1652—1873*. Kaapstad, 1957.
- MULLER, H.P.N. *In den Oranje-Vrijstaat*. Amsterdam, 1889.
- MULLER, H.P.N. *Oude tijden in den Oranje-Vrijstaat; naar mr. H.A.L. Hamelberg's nagelaten papieren beschreven*. Leiden, 1907.
- NEL, J.J. *Geskiedenis van die onderwys in die Oranje-Vrystaat, 1874—1884*. B.Ed.-verhandeling, U.S., 1932.
- NIENABER, P.J. *Dr. J.D. Kestell, vader van die Reddingsdaad*. Bloemfontein, 1946. Kestell se dienstryd in Ficksburg (1903—1912) word beskryf.
- NIENABER, P.J. *Suid-Afrikaanse pleknaamwoordeboek I*. Kaapstad, 1963.
- NIXON, J. *Among the boers; or, notes of a trip to South Africa in search of health*. Cape Town, 1880. Die skrywer het gedurende 1877—1878 'n toer van agt maande deur die Vrystaat en Transvaal onderneem en gee 'n redelik volledige beskrywing van die Vrystaat en sy inwoners.
- NORRIS-NEWMAN, C.L. *With the Boers in the Transvaal and Orange Free State in 1880 — 1*. London, 1882.
- OBERHOLSTER, A.G. *Die sendingaktiwiteite van die Ned. geref. kerk in die Oranje-Vrystaat tot 1910*. M.A.-verhandeling, U.O.V.S., 1970.
- OBERHOLSTER, J.J., e.a. *Gedenkalbum van die Oranje-Vrystaat*. Bloemfontein, 1954.
- OBERHOLSTER, J.J., e.a. *Die Nederduitse gereformeerde kerk in die Oranje-Vrystaat*. Bloemfontein, 1963.
- OBERHOLSTER, J.J. *Streekopname van die Suidoos-Vrystaat. Eerste voorlopige verslag: historiese oorsig*. U.O.V.S., Bloemfontein, s.j. Belangrik vir die pioniersgeskiedenis en sosio-ekonomiese ontwikkeling van veral Smithfield, Rouxville, Wepener en Zastron.
- OLIVIER, P.A. en N. GELDENHUYS (samestellers). *Ons gemeentelike feesalbum: 'n oorsig van die ontstaan en groei van gemeentes van die gefedereerde Ned. geref. kerke met geleentheid van die Van Riebeeckfees*. Kaapstad, 1952.
- OOSTHUIZEN, S.P.R. *Die verskuiwende grens tussen die Vrystaat en Basoetoland, 1840—1868*. M.A.-verhandeling, U.O.V.S., 1969. *The Orange River Colony; an illustrated, historical description and commercial review*. London, 1905.
- ORPEN, J.M. *History of the Basutos of South Africa*. Cape Town, 1857.
- PELS, J.M. *The history of transport development in the Orange Free State from 1903 to 1936*. M.Comm. dissertation, U.C.O.F.S., 1937.
- PETTMAN, C. *Place names in the Orange Free State*. Queenstown, 1922.
- PRETORIUS, J. St. E. *Die beleid van die Suid-Afrikaanse geweste teenoor die handel in vuurwapens en ammunisie met die inboorlinge 1806—1881*. M.A.-verhandeling, U.O.V.S., 1955.
- SANDERS, P. *Moshoeshoe, chief of the Sotho*. London, 1975.
- SCHOLTZ, G.D. *Die geskiedenis van die regspleging in die Oranje-Vrystaat, 1854—1876*. M.A.-verhandeling, UNISA, 1934.
- SCHOLTZ, G.D. *Die konstitusie en die staatsinstellings van die Oranje-Vrystaat, 1854—1902*. Amsterdam, 1937.
- SCHOLTZ, G.D. *President Johannes Henricus Brand, 1823—1888*. Johannesburg, 1957.
- Sketch of the Orange Free State of South Africa*. Orange Free State commission at the international exhibition, Philadelphia, 1876. (State Library reprint No. 34, Pretoria, 1968).
- SMITH, J.H. *Belastingstelsel in die Vrystaat onder presidente Reitz en Steyn*. M.Com.-verhandeling, U.K.O.V.S., 1948.
- SPIES, F.J. DU T. *Die ontwikkeling van spoorweë in die Oranje-Vrystaat tot 1893*. M.A.-verhandeling, U.K.O.V.S., 1936.
- STEENKAMP, J.A. *Die verdedigingstelsel van die Vrystaatse Republiek, 1854—1899*. M.A.-verhandeling, U.O.V.S., 1976.
- SWANEPOEL, J.N. *Spoorweë in die Republiek van die O.V.S.; 'n histories-ekonomiese studie met spesiale verwysing na die dekade 1890—1899*. M.Com.-verhandeling, U.O.V.S., 1953.
- SWEMMER, T.P.E. *Die geskiedenis van die Vrystaatse artillerie*. M.A.-verhandeling, U.O.V.S., 1953.
- THEAL, G.M. *Basutoland records*. 3 volumes. Cape Town, 1883.
- THEAL, G.M. *A fragment of Basuto history, 1854—1871*. Cape Town, 1886.
- THEAL, G.M. *De oorlog van 1865 tusschen den Vrijstaat en Basutoland, benevens de oorzaken die tot dien oorlog aanleiding hebben gegeven*. Bloemfontein, s.j.
- THERON, C.S. *Die moeilikhede en stremmende invloede wat die vooruitgang en groei van die Oranje-Vrystaat Republiek gedurende die jare 1864—1871 vertraag het*. M.A.-verhandeling, U.K.O.V.S., 1938.
- THERON, J.D. *Die ekonomiese en finansiële toestand van die Oranje-Vrystaat Republiek, 1854—1880*. M.A.-verhandeling, UNISA, 1943.
- THOMPSON, L. *Survival in two worlds: Moshoeshoe of Lesotho, 1786—1870*. Oxford, 1975.
- TWELLS, E. *Orange Free State and Basuto mission*. Occasional paper No. II, London, 1864. Bevat heelwat inligting oor Smithfield. Twells was die biskop van die Anglikaanse kerk in Bloemfontein (1863—1869).
- Twentieth century impressions of the Orange River Colony and Natal; their history, people, commerce, industries and resources*. Natal: Lloyd's Greater Britain Publishing Company, 1906. Die 118 pp. wat aan die O.R.K. gewy word, bevat 'n geskiedenis van die gebied deur J.M. Howard asook 'n beskrywing van sosio-ekonomiese ontwikkeling in o.m. Ladybrand, Rouxville, Ficksburg, Wepener, Zastron en Smithfield.
- TYLDEN, G. *The rise of the Basuto*. Cape Town, 1950.

Panorama van Ficksburg, ca. 1907, met Imperani-berg in die agtergrond.

FOTO: VRYSTAATSE ARGIEFBEWAARPLEK, BLOEMFONTEIN.

- VAN ASWEGEN, H.J. *Die verhouding tussen Blank en Nie-Blank in die Oranje-Vrystaat, 1854—1902*. D.Phil.-proefskrif, U.O.V.S., 1969.
- VAN ASWEGEN, J.M. *Die opkoms van landbou in die Oranje Rivier Kolonie vanaf 1902 tot Unie, 1910*. M.A.-verhandeling, UNISA, 1933.
- VAN DER MERWE, J. *Die Oranje-Vrystaat en die Britse politiek in die tyd van president J.H. Brand (1864—1888)*. D.Litt.-proefskrif, U.P., 1939.
- VAN DER MERWE, N.J. *Marthinus Theunis Steyn: 'n lewensbeskrywing*. 2 volumes. Kaapstad, 1921.
- VAN DER POEL, J. *Basutoland as a factor in South African politics (1852—1870)*. Cape Town 1941. *Archives year book for South African history* 4 (1), 1941.
- VAN HEYNINGEN, C. (neé C. Hill). *Orange days: memoirs of eighty years ago in the old Orange Free State*. Pietermaritzburg, 1965.
- VAN ITTERSUM, A.W. *De Vrijstaters en hun geschiedenis*. Leiden, 1900.
- VAN JAARSVELD, F.A. *Die eenheidstrewer van die republikeinse Afrikaners I: Pioniershartstogte (1836—1864)*. Johannesburg, 1951.
- VAN NIEKERK, A.A.J. *Die gebeure wat gelei het tot die oornam van Basoetoland deur Brittanje, 1878—1884*. M.A.-verhandeling, U.S., 1956.
- VAN NIEKERK, W.F. *Ontwikkeling van armsorg in die Oranje-Vrystaat onder die Nederduits-gereformeerde kerk van 1854 tot vandag*. M.A.-verhandeling, UNISA, 1941.
- VAN RENSBURG, A.P.J. *Die rol deur landdroste, vrederegters en veldkornette in die distrik Bloemfontein vanaf 1854—1880 gespeel*. Elsiesrivier, 1954. *Argiefjaarboek vir Suid-Afrikaanse geskiedenis* 17 (2), 1954.

D E T I J D

The Friend of

Express

ADVERTI

1880

Die voorblaaie van die drie belangrikste Vrystaatse koerante gedurende die 19de eeu. *The Friend* word vandag nog as dagblad in Bloemfontein uitgegee.

FOTO: IAN TRAILL, BLOEMFONTEIN.

- VAN ROOYEN, A.M. *Basoetoplaasarbeiders in die Oos-Vrystaat*. M.A.-verhandeling, U.S., 1955.
- VAN SCHOOR, M.C.E. en S.I. MALAN. *'n Bibliografie van werke oor die Oranje-Vrystaat vanaf die vroegste tye tot 1910*. Bloemfontein, 1954.
- VAN SCHOOR, M.C.E. *Die nasionale en politieke bewuswording van die Afrikaner in migrasie en sy ontluiing in Transgariëp tot 1854*. Kaapstad, 1964. *Argiefjaarboek vir Suid-Afrikaanse geskiedenis* 26(2), 1963.
- VAN SCHOOR, M.C.E. *Politieke groeperinge in Transgariëp*, Parow, 1951. *Argiefjaarboek vir Suid-Afrikaanse geskiedenis* 13 (2), 1950.
- VENTER, I.S.J. *Die Anglikaanse Kerk en die onderwys in die Oranje-Vrystaat, 1854—1900*. Pretoria, 1959.
- VENTER, I.S.J. *Die rol wat die Engelse kerke gespeel het in die onderwys in die gebied tussen die Oranje- en Vaalrivier vanaf 1826 tot 1900*. D.Ed.-verhandeling, U.O.V.S., 1956.
- VENTER, J.C.M. *M.W. Pretorius as staatspresident van die Oranje-Vrystaat, 1860—1863*. M.A.-verhandeling, U.O.V.S., 1964.
- VENTER, W.H. *Die geskiedenis van Winburg tot 1902*. M.A.-verhandeling, U.O.V.S., 1974.
- VERSCHUUR, W.E. *The development of local government in the Orange Free State till 1954*. M.A. dissertation, UNISA, 1955.
- VERWEY, C.J. *Die geskiedenis van onderwys (1895—1905) in die O.V.S.* M.Ed.-verhandeling, UNISA, 1935.
- VILJOEN, D.J. *Die Basoetolandse handel*. M.Com.-verhandeling, UNISA, 1946.
- WALTON, J. *Father of kindness and father of horses: the story of Frasers Limited*. Wepener, 1958. Belangrik vir die geskiedenis van veral Wepener en Ladybrand.
- WALTON, J. *Vroeë plase en nedersettings in die Oranje-Vrystaat*. Kaapstad, 1955.
- WARDEN, C. *Reminiscences of the early days of the Orange Free State; lecture delivered at the Literary institute, Harrismith, on Thursday, May 18, 1899*. Harrismith, 1899.
- WEIDEMAN, H.J.S. *Die geskiedenis van die ekonomiese ontwikkeling van die O.V.S. met verwysing na die ontstaan van die arm-blankedom, 1830—1870*. M.A.-verhandeling, U.K.O.V.S., 1946.
- WEPENER, F.D.J. *Louw Wepener; die oorloë van die Oranje-Vrystaat met Basoetoland*. Pretoria, 1934.
- WIDDICOMBE, J. *Fourteen years in Basutoland; a sketch of African mission life*. London, 1891.
- WILLIAMS, J.G. *Moshesh: the man on the mountain*. London, 1959.

Periodieke publikasies

- De Burger*, 1894—1897
- The Daily Friend*, 1896—1900
- The Daily News*, 1882—1890. Sedert 16.4.1890 is dit onder die titel *The Daily Express* uitgegee
- De Express en Oranjevrystaatsch Advertentieblad*, 1875—1900.
- De Fakkell*; maandblad voor kerk en school in den Oranjevrystaat, 1876—1909
- Ficksburg Nuus*. Hierdie weekblad wat tans as *Die Plattelander* verskyn, word sedert 1928 deur die Ficksburg Pers uitgegee. Volledige eksemplare word in die kantore van hierdie drukkerij bewaar
- The Friend*, 1896—1900
- The Friend of the Sovereignty and Bloemfontein Gazette*, 1850—1854. In Augustus 1854 is die titel verander na *The Friend of*

the Free State and Bloemfontein Gazette. Hierdie koerant is tot Maart 1900 uitgegee

Ladybrand Courant. Dit is 'n weekblad wat sedert 1906 gereeld uitgegee word. 'n Volledige reeks van hierdie nuusblad is by die kantore van die plaaslike drukkerij beskikbaar

Orange Free State monthly magazine, 1877—1880

De Tijd. Staatkundig, nuus- en advertentieblad voor den Oranje-vrystaat, 1862—1872.

Artikels

- Clocolan*: *Die Suiderstem*, 7.5.1949; *Die Vaderland*, 16.11.1938 + *Ekstra* (Naweekbylae tot *Die Vaderland*), 26.3.1955; *Die Volksblad*, 7.12.1929, 19.6.1947.
- Ficksburg*: *Die Burger*, 12.11.1938; *Ekstra*, 21.4.1956; *Municipal Affairs: official bulletin of the South African Association of Municipal Employees* 9 (103), March 1944; *Suid-Afrikaanse Panorama* 13 (1), Januarie 1968; *Die Volksblad*, 30.3.1929, 30.8.1939; *Yskormuus*, Julie 1945, Oktober 1947.
- Hobhouse*: *Die Burger*, 12.11.1938; *Ekstra*, 13.8.1955.
- Ladybrand*: *Die Burger*, 29.10.1938; *Ekstra*, 7.5.1955.
- Rouxville*: *Die Burger*, 12.11.1938; *Ekstra*, 8.10.1955; *Farmer's Weekly*, 13.6.1956; *Die Suiderstem*, 11.6.1949; *Die Volksblad*, 9.3.1929, 23.7.1938, 7.3.1950, 6.3.1954, 15.10.1963.
- Smithfield*: *Ekstra*, 29.10.1955; *Farmer's Weekly*, 2.5.1956; *Jongspan*, 16.7.1943; *Die Volksblad*, 19.10.1938, 12.10.1948, 26.1.1956.
- Vanstadensrus*: *Ekstra*, 24.3.1956.
- Wepener*: *Die Burger*, 12.11.1938; *Ekstra*, 5.11.1949; *Die Kerkbode*, 12.8.1871; *Die Suiderstem*, 16.4.1949; *Die Volksblad*, 23.3.1929.
- Zastron*: *Ekstra*, 20.8.1955; *Farmer's Weekly*, 8.8.1956; *Die Volksblad*, 27.9.1923, 29.6.1929, 5.12.1951.

Regeringspublikasies

- The Bloemfontein Gazette*. Ingelyf by *The Friend of the Sovereignty* in 1850 en by *The Friend of the Free State* in Augustus 1854.
- Gouvernements Courant van den Oranjevrystaat*, 1857—1900. *The Friend of the Free State*, 1854—1857, het as staatskoerant vir die O.V.S. gedien tot Februarie 1857.
- Notulen der verrigtingen van den Hoogedelen Volksraad*, 1854—1899.
- Ordonnantie-boek van den Oranjevrystaat*, 1854—1877. Is in 1881 met aanvullings uitgegee en in 1884 met aanvullings en geannoteerde wysigings.
- Wetboek van den Oranjevrystaat*, 1891. Bevat o.m. die Bloemfontein-konvensie, konstitusie van die O.V.S., en die wette soos gewysig tot 1891.

British Parliamentary Papers

- Verskeie Britse blouboeke bevat gegewens wat van belang is vir die geskiedenis van die Oranje-Vrystaat en die verhouding tussen hierdie staat en Basoetoland (Lesotho). Die titels van die blouboeke bevat dikwels geen aanduiding nie of slegs 'n vae aanduiding dat dit op die Vrystaat betrekking het. Enkele sake wat in sommige van hierdie amptelike publikasies behandel word, is onder meer:
- Administrasie van en beheer oor die O.R.S.: 1059—1849, 1360—1851, 1646—1853 en 1758—1854
- Britse anneksasie van Basoetoland: 4140—1869, C. 18—1870 en C. 99—1870
- Vuurwapen- en ammunisiehandel met Basoeto's: C. 2755—1881 en C. 2866—1881
- Grensvraagstuk met Basoetoland: C. 3717—1883, C. 3855—1884, C. 4263—1885, C. 4589—1885, C. 4838—1886 en C. 4907—1886
- O.V.S. en Basoetoland-drinkhandel: C. 4644—1886. □